

КАЛКТЫ ЖУМУШ МЕНЕН КАМСЫЗ КЫЛУУДА ЖАНА КИЧИ БИЗНЕСИ ӨНҮКТҮРҮҮДӨ БИЗНЕС-ИНКУБАТОРЛОРДУН РОЛУ

*Мусакулов Нурбек Куралбекович, улук окутуучу,
mnk2705@mail.ru*

*Мамыраниева Айнагул Турамаевна, э.и.к.,
доцент м.а. aynagul.mamyralieva@mail.ru*

*Б.Осмонов атындагы ЖАМУ,
Жалал-Абад шаары, Кыргыз Республикасы*

Аннотация: Бизнес-инкубатор – бул чакан бизнесте жеңилдетилген шарттарда кеңсе жана өндүрүш жайлары менен камсыз кылуучу, ошондой эле аларга кеңсе кызматтарын жана бизнесте өнүктүрүү боюнча кызматтарды көрсөтүүчү уюм. Бизнес-инкубаторлор чакан бизнес ачкан ишкерлерге кеңири аянтты, кызмат көрсөтүүлөрдү жана тренингдерди уюштуруп беришет. Бизнес-инкубаторлордун ишмердүүлүгүн өнүктүрүү жана колдоо зарыл, айыл жеринде ишкерликти колдоонун жана өнүктүрүүнүн мындай эффективдүү механизмдин географиясын кеңейтүү зарыл.

Ачкыч сөздөр: бизнес-инкубатор; жумушсуздук; бизнес-идея; стартап; жумуш орун; санарип; жашыл экономика; креативдүү индустрия; ресурс үнөмдөөчү энергия.

РОЛЬ БИЗНЕС-ИНКУБАТОРОВ В ОБЕСПЕЧЕНИИ ЗАНЯТОСТИ НАСЕЛЕНИЯ И РАЗВИТИИ МАЛОГО БИЗНЕСА

*Мусакулов Нурбек Куралбекович,
ст.преподаватель,*

mnk2705@mail.ru

*Мамыраниева Айнагул Турамаевна, к.э.н.,
и.о.доцента aynagul.mamyralieva@mail.ru*

*ЖАГУ имени Б.Осмонова,
г. Жалал-Абад, Кыргызская Республика*

Аннотация: Бизнес-инкубатор - это организация, предоставляющая малым предприятиям офисные и производственные помещения на льготных условиях, а также предоставляющая им офисные услуги и услуги по развитию бизнеса. Бизнес-инкубаторы предоставляют широкий спектр помещений, услуг и обучения предпринимателям, начинающим малый бизнес. Необходимо развивать и поддерживать деятельность бизнес-инкубаторов, необходимо расширять географию такого эффективного механизма поддержки и развития предпринимательства в сельской местности.

Ключевые слова: бизнес-инкубатор; безработица; бизнес-идея; стартап; рабочее место; цифровая; зеленая экономика; креативная индустрия; ресурсосберегающая энергия.

THE ROLE OF BUSINESS INCUBATORS IN ENSURING EMPLOYMENT AND SMALL BUSINESS DEVELOPMENT

*Musakulov Nurbek Kuralbekovich, older teacher,
mnk2705@mail.ru*

*Mamyralieva Ainagul Turamatovna, c.e.s., acting
associate professor*

aynagul.mamyralieva@mail.ru

*JASU named after B. Osmonov,
Jalal-Abad city, Kyrgyz Republic*

Abstract: A business incubator is an organization that provides small businesses with office and production space on favorable terms, as well as providing them with office and

business development services. Business incubators provide a wide range of facilities, services and training for entrepreneurs starting small businesses. It is necessary to develop and support the activities of business incubators, it is necessary to expand the geography of such an effective mechanism for supporting and developing entrepreneurship in rural areas.

Keywords: *business incubator; unemployment; business idea; run; workplace; digital; green economy; creative industry; resource saving energy.*

Акыркы жылдары жалпыга маалымдоо каражаттарында айтылып жаткан “Бизнес инкубаторлор” деген сөз айкаштары көпчүлүк адамдарга түшүнүксүз. Көптөгөн адамдар үчүн бул эки сөздүн айкалышы жеке менчик шарттарда иштеген канаттуулар фермасы менен байланыштуудай сезилет. Бирок бул пикир туура эмес, анткени бизнес-инкубатор – бул чакан бизнести жеңилдетилген шарттарда кеңсе жана өндүрүш жайлары менен камсыз кылуучу, ошондой эле аларга кеңсе кызматтарын жана бизнести өнүктүрүү боюнча кызматтарды көрсөтүүчү уюм.

Бизнес-инкубатор каржылоонун ачык жеткиликтүүлүгүн камсыздайт, маркетинг жана менеджмент боюнча адистерди окутуп, консультациялык кызматтарды көрсөтөт. Башкача айтканда, бизнес-инкубатор бүгүнкү күндө чакан жана орто бизнестин туруктуу өнүгүүсүн камсыз кылуучу маанилүү звено болуп саналат. Ал эми муну статистикалык маалыматтар ишенимдүү тастыктап турат, ага ылайык бизнес-инкубатордун негизинде түзүлгөн жаңы ишканалардын 80%ы ийгиликтүү жашап жатат, ал эми өз алдынча бизнес ачууга аракет кылгандардын 70%ы ийгиликке жетпейт.

Бизнес-инкубаторлор чакан бизнес ачкан ишкерлерге кеңири аянтты, кызмат көрсөтүүлөрдү жана тренингдерди уюштуруп беришет. Алар жетишерлик күчтүү болмоюнча, толугу менен өз алдынча иш алып баруу үчүн жетиштүү тажрыйбага ээ болгуча бизнес-инкубатордон чыгышпайт. Биздин өлкөдө биринчи бизнес-инкубатор 2000-жылдын август айында Германиянын Техникалык Кызматташтык Коомунун колдоосу менен Кыргыз Республикасынын Эмгек жана социалдык коргоо министрлиги тарабынан Калкты жумуш менен камсыз кылуу мамлекеттик департаментинин алдында түзүлгөн.

Инкубатор ишканаларга сунуш кыла турган кызматтардын так идеясын тандоо, ошондой эле борбордо иштөөнү каалаган компаниялар аткарышы керек болгон жөнөкөй жана так талаптарды белгилейт.

Бизнес-инкубатор төмөнкү талаптарга ээ:

- компания каттоодон өтүшү керек;
- компаниянын ынандырылгыч бизнес-идеясы жана аны практикалык ишке ашыруу планы болушу керек;
- ишкана жаңы жумуш орундарын түзүүгө жана официалдуу түрдө катталган жумушсуз жарандардын ичинен 50%дан кем эмес кызматкерлерди кабыл алууга милдеттүү;
- эмгек мыйзамдарынын жоболорун милдеттүү түрдө аткаруу (Социалдык фондго төгүмдөр ж.б.);
- ишканалар жакшы иштөө шарттарын түзүшү керек (мисалы, жылытуу, коопсуз - өндүрүш аймактары);
- имаратты кармоого компаниялар салым кошуусу керек;
- кардарлар жабдууларын орнотуу үчүн төлөшөт жана эксплуатациялык чыгымдарды өздөрү көтөрүшөт;
- инкубатордо максималдуу болуу мөөнөтү - 3 жыл.

Чакан жана орто бизнести тез өнүктүрүү Кыргыз Республикасында калктын иш менен камсыз болушун жогорулатуу жана экономикалык өсүштү стимулдаштыруу аркылуу жакырчылыкты кыскартуу үчүн олуттуу потенциалга ээ.

Бизнес-инкубаторлордун ишмердүүлүгүн өнүктүрүү жана колдоо зарыл, айыл жеринде ишкерликти колдоонун жана өнүктүрүүнүн мындай эффективдүү механизминин географиясын кеңейтүү зарыл.

Бишкек бизнес-инкубатору жыйырма үч жылдан ашык убакыттан бери иштеп келе жатат, бирок ага болгон кызыгуунун өсүүсү өзгөчө акыркы жылдары байкалды. Бизнес-инкубатор юридикалык каттоонун мамлекеттик формасына карабастан өз ишин өзүн-өзү каржылоо принциптеринде жүзөгө ашырат. Анын штаты чоң эмес – булар 2 менеджер – тренерлер – консультанттар жана тейлөөчү персонал: коопсуздук, өндүрүштү тейлөө боюнча инженер. Бул убакыттын ичинде бизнес-инкубатор төмөнкү иштерди аткарды:

2000-жылдан бери 119 компания инкубатордун жайларын жана кызматтарын пайдаланышкан. 2021-жылы инкубатордон 74 компания, 2022-жылы 45 ишкана чыгып кеткен. Алар жетиштүү тажрыйбага ээ болушту, эми инкубатордун кызматына муктаж болбой, башка жерлерде өз алдынча иштешет. 2110 жумушчу орун түзүлдү. Компаниянын кызматкерлеринин айлык акысы 22000 сомдон 36000 сомго чейин. Ишканалар тарабынан көрсөтүлгөн кызмат көрсөтүүлөрдүн жана чыгарылып жаткан продукциянын обороту өткөн жылдардын ичинде 520 миллион сомду тузду. 2000-жылдан бери компаниялар үчүн 2860тан ашык консультациялар өткөрүлгөн. Ишканалардын 112 кожоюну ишкананы башкаруу жана 395 кызматкер өндүрүштөн ажыратылбай окуудан өтүштү.

Долбоор аяктагандан кийин бизнес-инкубатор жетекчилердин эмгек акысына, имаратты күтүүгө, ондоого, керектелүүчү материалдарга ж.б. бардык чыгымдарды өз алдынча көтөрөт. Жайларды ижарага алуу үчүн төлөмдө каралган жеңилдиктер чакан бизнеске пайда болгон алгачкы жылдардагы чыгымдарды орточо 25% кыскартууга мүмкүндүк берет. Ошондой эле, бизнес-инкубатор тарабынан башка бардык кызматтар (окутуу, техникалык каражаттарга жетүү, консультациялар ж.б.) өз кардарларына акысыз көрсөтүлөрүн эске алуу керек.

Бизнес-инкубатордо иштеген ишкерлердин негизги көйгөйү - жүгүртүү каражаттарынын жетишсиздиги жана жөнөтүлгөн жана сатылган продукция үчүн өнөктөштөрдөн төлөмдөрдү өз убагында албоо.

Кредиттик каражаттар көптөгөн себептерден, анын ичинде жогорку пайыздык ставкалардан жана күрөө менен камсыз кылуу зарылдыгынан улам жаңы баштаган кардарлар үчүн жеткиликтүү эмес. Ошого карабастан, бардык ишкерлер аларды бизнес-инкубатордун дубалдарына жайгаштыруу алардын бизнесинин өнүгүшүнө оң таасирин тийгизерин белгилешет.

Эгерде биз бизнес-инкубаторлорду түзүүнүн максаттарын карап чыга турган болсок, анда бизнес-инкубаторлордун төмөнкү түрлөрүн бөлүүгө болот:

1. *Коомчулукка багыт берүү.* Бизнес-инкубатор өзүнүн максаттарын жана милдеттерин белгилүү бир жамааттын керектөөлөрүнө шайкеш келтирет. Бул учурда максаттар экономикалык эмес, социалдык же саясий. Ушундай эле бизнес-инкубаторлор жергиликтүү аймактардын бийлиги астында көбүрөөк түзүлөт.
2. *Бизнестин калыптанышына жана өнүгүшүнө басым жасоо.* Бизнес-инкубаторлор ишканалардын алгачкы өнүгүүсүн камсыз кылуу максатында ишкерлерди жеңилдетилген шарттарда жайларды жана кызматтар менен камсыз кылуу максатында түзүлөт. Алар ишкердиктин негиздери, психологиялык колдоо жана башкалар боюнча окуу программаларын жүргүзүшөт. Негизги максат - жаңы жумуш орундарын түзүү, жакырчылыкты азайтуу жана ишкерликти өнүктүрүү. Мындай бизнес-инкубациялоо программалары, адатта, жергиликтүү бийлик тарабынан активдүү колдоого алынат.
3. *Конкреттүү кардарларга же белгилүү бир секторго багыттоо.* Бизнес-инкубаторлор кардарлардын белгилүү бир топтору менен гана иштешет - бул этникалык азчылыктар, айыл калкы, жаштар жана башка топтор болушу мүмкүн. Мындай программалар негизинен калктын тигил же бул дискриминацияланган топторунун коомго

адаптацияланышы менен байланышкан социалдык көйгөйлөрдү чечет. Бизнес-инкубаторлор ошондой эле кийим-кече, искусство, электроника ж.б. сыяктуу белгилүү бир секторду тейлөө үчүн түзүлгөн. бул учурда бизнес-инкубатор региондун конкреттүү рынок секторлорун өнүктүрүү аркылуу экономикалык маселелерди чечет.

4. *Жайларды камсыз кылууга багыттоо.* Бизнес-инкубатор негизинен чакан бизнеске кеңселер жана башка максаттар үчүн бирдиктүү борбордон тейленүүчү жайларды ижарага берүүдөн пайда табууга багытталган. Алардын көбү коммерциялык негизде бизнес борбор катары иштешет. Дүйнөлүк жана ата мекендик экономиканы өнүктүрүү тажрыйбасы көрсөткөндөй, экономикалык кризистин шартында чакан бизнести өнүктүрүүгө көмөктөшүүгө жана көмөк көрсөтүүгө багытталган саясат сезилерлик тең салмактуу өсүштү берет. Чакан бизнес жана фискалдык саясат үчүн жагымдуу инвестициялык-кредиттик чөйрөнү калыптандыруу менен бирге ишкердикти колдоонун инфраструктурасын өнүктүрүү зарыл. Мындай инфраструктуранын маанилүү элементи болуп бизнес-инкубаторлор саналат, алардын ишкердикти өнүктүрүүдөгү натыйжалуулугу чет элдик тажрыйба менен тастыкталган.

Учурда бизнес-инкубаторлор Кыргызстандын бардык облустарында түзүлгөн. Бардык инкубаторлор өз алдынча юридикалык жак катары иштешет жана коомдук тектүү уюштуруучулук-укуктук формага ээ.

Бардык деңгээлдеги мамлекеттик бийлик органдарынын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын милдети – жер-жерлерде адамдардын экономикалык активдүүлүгү үчүн мүмкүнчүлүктөрдү дайыма кеңейтүү. Ушул убакка чейин райондордо, өзгөчө алыскы райондордо насыяны кантип, кайдан алса болот, бизнес-план кантип түзүлөт деген суроолорду берип, кредиттик союзду, өз ара жардамдашуу тобун түзүүнү билишпейт. Жергиликтүү ишкерлерди колдоо боюнча демилгелүү фонддордун тармагы жай өнүгүп жатат.

Бүгүнкү күндө Кыргыз Республикасынын 20дан ашуун жогорку окуу жайларында креативдүү экономиканы өнүктүрүүгө, ишкерликти колдоого жана жаштар арасында стартаптарды түзүүгө багытталган бизнес-инкубаторлор ачылган.

Өлкөбүздүн жогорку окуу жайларында стартап-долбоорлордун сынактарын уюштуруунун жана өткөрүүнүн тартиби, стартаптарга каржылык колдоо көрсөтүүнүн тартиби жана шарттары, сынактын жыйынтыгы боюнча тандалып алынган стартап-долбоорлорду аныктоо жөнүндө жобо кабыл алынган.

Бизнес-инкубаторлор төмөнкү жогорку окуу жайлардын ачылган:

- Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университети
- И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети
- И. Раззаков атындагы Кыргыз мамлекеттик техникалык университети
- К. Карасаев атындагы Бишкек мамлекеттик университети
- Кыргыз мамлекеттик дене тарбия жана спорт академиясы
- И. Ахунбаев атындагы Кыргыз мамлекеттик медициналык академиясы
- Скрыбин атындагы Кыргыз улуттук агарадык академиясы
- Кыргыз Республикасынын эл аралык университети
- Б. Бейшеналиева атындагы Кыргыз мамлекеттик маданият жана искусство университети
- Кыргыз-Түрк «Манас» университети
- Ельцин атындагы Кыргызстан-Россия-Славян университети
- М. Рыскулбеков атындагы Кыргыз экономикалык университети
- К. Дыйканбаев атындагы КРнын ТИМдин алдындагы Дипломатиялык академиясы
- И. Абдраимов атындагы Кыргыз авиациялык институту
- Ош мамлекеттик университети
- М. Адышов атындагы Ош технологиялык университети
- А. Мырсабеков атындагы Ош мамлекеттик педагогикалык университети

- Б. Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек эл аралык университети
- Б. Осмонов атындагы Жалал-Абад мамлекеттик университетинин
- Баткен мамлекеттик университети
- К. Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети
- Нааматов атындагы Нарын мамлекеттик университети
- Талас мамлекеттик университети
- АДАМ университети
- Борбордук Азиядагы Америка университети
- Эл аралык Алатоо университети
- Эл аралык инновациялык технология университети (МУИТ)
- Салымбеков университети
- ABC Академиясы
- Борбордук Азиядагы эл аралык университети
- ОИӨК “Кыргызстан эл аралык университети”

"Студенттик стартап" программасынын алкагында маалымат, санарип технологиялар, медицина жана саламаттыкты сактоо, медициналык технологиялар, химиялык технология, интеллектуалдык өндүрүш технологиясы, биотехнология, ресурс үнөмдөөчү энергия, айыл чарба технологиясы, жашыл экономика, креативдүү индустрия сыяктуу тармактарда стартап долбоорлор тандалат. Андан соң мамлекеттик каржылоо үчүн эң күчтүү долбоорлор тандалып алынат. Биз стартаптар технологиялык уюмдардын массалык түрдө ишке киргизилишине алып келет жана экономиканын түрдүү тармактарында инновациялык чечимдерди ишке ашырууга өбөлгө түзөт деп ишенебиз.

Кыргыз Республикасы - креативдүү экономиканы өнүктүрүү үчүн келечектүү өлкө. Бүгүн биз жаштар арасындагы ишкерликти колдоого багытталган долбоорду баштоодобуз. Алдыңкы мамлекеттердин өнүгүү тарыхы көрсөтүп тургандай, биздин негизги ресурсубуз - бул мыкты идеяга ээ, демилгелүү, таланттуу жаштар. Эми студенттер ар түрдүү тармактарда стартаптарды түзүүгө жана алдыңкы идеяларды ишке ашырууга мүмкүнчүлүк алышат. Биздин өлкөдө стартаптар рыногу эми гана өнүгүп жатат. Силикон өрөөнүнүн теориясына ылайык, стартаптардын 10% гана ийгиликке жетет. Ошондуктан улуттук экономиканын өнүгүшүнө реалдуу таасир этиши үчүн өлкөбүздө жыл сайын он миңдеген стартаптар өнүгүп, рынокто бизнес-идеялардын ачык атаандаштыгы болушу керек.

Бул үчүн бардык деңгээлдеги мамлекеттик бийлик органдары, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары бизнес-инкубаторлордун ишмердүүлүгүн өнүктүрүү жана колдоо көрсөтүүлөрү зарыл. Айылда ишкерликти өнүктүрүүнү колдоонун мындай эффективдүү механизм колдонуу географиясын кеңейтүү зарыл.

Кыргызстанда бизнес-инкубаторлорду өнүктүрүүнүн шексиз келечегин кризиске каршы иш-чаралар системасындагы башка компания катары гана кароого болбостугун белгилейт. Жаңы бизнес-инкубаторлордун санынын көбөйүшү күтүлөт, өзгөчө кичи шаарларда. Бул үчүн тажрыйба, ишкерлердин, жергиликтүү бийликтин кызыкчылыгы, мамлекеттик деңгээлде колдоо болуусу шарт.

Колдонулган адабияттар:

1. Горбунов В.Л., Бизнес-инкубаторлор жана ишкердик. РИОР басмасы "Илим жана практика" сериясы, 2019-ж.
2. Мусакулов Н.К. Кыргыз Республикасынын жергиликтүү бюджеттерин түзүү жана аткаруу принциптери. // ЖАМУнун Жарчысы. 2015. Том 30-31. № 1 чыг. 183 б.
3. Багрова Н.В. Бизнес-инкубаторлор бизнес борборлордун структуралык бөлүмдөрү катары // Аналитикалык жыйнак. 2012. № 9. 12-б.
4. Чакан бизнести колдоо системасындагы бизнес-инкубаторлор: ата мекендик жана эл аралык тажрыйба / Ред. ред. Е. Маркварт. М.: ИПИ, 2012. 97 б.

5. Агибетов А. Бизнес-инкубаторлор аймакты өнүктүрүүнүн негизи катары [Текст]: I Эл аралык жаштардын илимий-инновациялык форумунун тезистери / КР Билим берүү жана илим министрлиги, КУУ, Бизнес-инкубатор; жалпы астында ред. Агибетов А. // Б: КУУ, 2011. 157-б.
6. Гембарская А.Ф. Бизнес-инкубатор деген эмне? [Электрондук ресурс] // URL: <http://www.unibiztv.ru/> (катталган 01.06.14.)